

ТЕЗЕ О САВРЕМЕНОЈ КУЛТУРИ И ЦРКВИ

У савременој култури се, као и у свим културама кроз историју, поставља проблем *човековог идентитета* као основни проблем. Али с обзиром на силну човекову техничку моћ, тај проблем се данас намеће као проблем опстанка света. Веома мали број људи је данас довољан да доведе у питање тај опстанак. А мисија Цркве је, од њене појаве у свету па до данас, била и остаје да човека учини *свесним његовог идентитета*.

Оно што се некад називало човековом *суштином* или човековом *природом*, оним што је својствено самом *суштом* човеку, данас се назива *човековим идентитетом*. „Криза човековог идентитета“ је тотална збуњеност око човекове природе.

По својој, Богом створеној природи, човек је *слободан*. Та слобода није грехом (прародитељским) доведена у питање. Она се састоји у човековој моћи да одлучује о својим поступцима, тако да је стварни узрок сваког поступка у истом оном човеку који је тај поступак и извршио. Зато на човека пада и пуна *одговорност* за његове поступке.

Али по истој тој својој, Богом створеној, изворној природи човек је не само слободан, него и *духован*, што ће рећи: подобан да се у свом духу поистовети са сваким другим, па и са самим Христом, а да то поистовећење има силу постојања, другобитија човековог. Слобода човекова је условљена искуством, јер човек доноси одлуке на основу искуства, кад се њиме послужи као садржином своје одлуке, као пројектом поступка. Али духовност човекова није условљена искуством. Духом је човек изнад свог искуства, своје телесности и своје световности. Духом он постоји као „неко други“! (То није „болест“ човека!).

Свака *култура* је трагање човеково за сопственим „идентитетом“. Али човеков идентитет је тајна и ту тајну, баш као и идентитет Христа, Сина Бога Живога, не може човеку открити „тело и крв његова“, него „само Отац наш на Небесима“ (Мт. 16, 16—17). Наиме, човеков идентитет је управо у томе што је он могућа икона Христова: баш као она којој се клањамо улазећи у храм, на Свету Лигурију. И сам Логос се утеловио да нам то покаже.

Међутим, свет — а поготову савремени свет, са планетарним опсегом техничке (и мисаоне) моћи човека — противан је томе човековом освећењу: „*Свијет је овај тиран (чак и) тиранину, а камоли души благородној*“, како каже наш српски Песник и Владика. И још:

„Дивни пјевче српске народности

Бич судбине већ си испитао:

Свијет жељи не зна угодити!“ (Луча М., Посв., 181—).

Тиранаја света над душом је управо у томе што свет не омогућава, па чак и не допушта човеку да постане свестан своје природе. Ако је човекова свест обузета „погледом на свет“ (Weltanschauung), душа му није жива, него „погребена“. Ништа се „из света“ не може знати о себи, о човеку. Световни („земаљски“) мудраци не умеју човеку ништа да кажу о његовом идентитету: о његовој правој природи, о смислу његовог постојања (битија). И, опет, каже наш српски Песник, судећи о световној и светској култури:

„С внимањем сам земаљске мудраце
Вопрошава о судби човјека,
О званију човјека пред Богом.
Но, њихове различне доказе
Непостојност колеба ужасна:
Све њих мисли наједно сабране
Друго ништа не представљају ми
До кроз мраке жедно тумарање,
До нијемог једног нарјечија,
До погледа с мраком угашена“ (Луча М., П., 61—70).

И још: „Нијемо су сплетно нарјечије (збуњено срицање)
И клапњање душе погребене!“ (Луча М., П., 129—130).

Свет и световна мудрост се човековом идентитету противе. Питагора, Епикур и сви њихови следбеници су — баш као и у *Делима Апостолским* — „тирјани душе бесамртне“; они „унижавају људско име и званије човјека пред Богом“, смештају човека „у скотско мртвило“, „изједначују га са бесловесношћу“ (Луча М., П., 151—160), а човеков идентитет је, зна се, само у могућем поистовећењу са Јединородним Сином и Словом Божијим! Без идентитета са Словом Божијим, човек је бесловесан.

Зато човек до свести о свом идентитету, а тиме и до оживљавања своје душе, до спасења, долази само уздицањем у *надсветовност*. Човек није „In-der-Welt-sein“ (битије-у-свету), него у надсветовности. (Та надсветовност је Црква!).

То уздицање и оживљавање душе човекове је: сагласност човека са Богом, врховним Поетом (Творцем), свештена поезија човекова, служење Литургије.

То је, ето, мисија Цркве или, што је исто, мисија човекове црквености, „званије човјека пред Богом“.

Човеков идентитет је, на тај начин, тајна, света тајна.

„Тајна чојку човјек је највиша

Твар је Творца (Поете) човјек изабрана!“ (Луча М., П., 133—134).

Човеков идентитет није, дакле, у делокругу философије, „погледа на свет“, знања о свету и световности (историчности) човека, поготову не науке, него је тај идентитет *мисија Цркве Христове*. Само она доводи човека до свести.

*
*   *
*

Да би стекао надмоћ над природом и светом, највиши могући домет Ђаволске вештине, тј. да би био вешт као вештац, Фауст, нововековни човек, ступио је у савез са Ђаволом, Мефистом. Но да би од Ђавола купио ту надмоћ, Фауст је Ђаволу продао своју вечну душу. У човековој (фаустовској) вољи за моћ, *Wille zur Macht*, њему није стало до вечног живота, јер у тој вољи за моћ човек и не зна свој идентитет! „*Ђаво му је очи замаштао!*“

Свет за човека представља искушење, чак опасно искушење зато што човек у свету („*битијем-у-свету*“) веома лако подлеже искушењу воље за моћ: она је, наиме, једини начин да човек, кад је очаран светом и обузет световношћу, потврди своју неоспорну слободу!

У вољи за моћ човек се према свему постојећем поставља као према пуком инструменту своје моћи. Тако човек презире све постојеће. Све што јест — јест пуки предмет акције и мисли човека схваћеног као чисти субјект. Тај субјект (субјект Ја, као чиста тежња моћи) одбија да се поистовети ма са чим, ма са ким, што значи: одбија љубав, одбија саживљавање, саучешће, саосећање, сапатњу, солидарност, поистовећење. Тако човек, у вољи да све определи и инструментализује, у гордости чистог „субјекта Ја“, одбија да поштује и слави битије. Тако одбија Литургију.

(Јер Литургија је слављење битија, слављење Творца у свему што је створио).

Али воља за моћ је, како се то лепо види и у Гетеовом поетском миту о Фаусту и Мефисту, човеков пристанак на вечну смрт. Па ипак, чим наступи тишина, или ноћ, он чује упорни шапат смрти, као откуцај сата који је већ намештен да одзвони кобни час. Да заглуши тај шапат смрти и поремети несносну тишину, човек се упушта у бесконачно такмичење. Читав живот и уређење света и друштва своде се тада на систем правила такмичења. И највиши могући домет историје (као пуког световног збивања) је да се постигне и очува демократска цивилизација, у којој ће — као што то већ сама световна правда захтева — свима бити обезбеђено једнако право учешћа у такмичењу за моћ и надмоћ.

Без Христа (и човековог идентитета христоликости) је пустиш чак и демократија, која је, несумњиво, најправеднији људски поредак.

Кад је већ одбацио Литургију (слављење Бога и битија) и прихватио се да, самом вољом за моћ, свој идентитет тражи у овладавању створеном природом, човеку не преостаје ништа друго до да — не само своје поступке, него и — читаво схватање самог себе прилагоди томе освајачком потхвату. И шта бива са човеком који свој идентитет тражи у ступњу своје надмоћи?

Он најзад губи свест о самом себи и постаје, претвара се у, како сам Енгелс згодно формулише „идеал“ хуманизма, „у свест коју природа стиче о самој себи“! Или, како каже Маркс, „хуманизам је натурализам“. И тада ...

— човек није човекова свест — ни о себи, ни о природи, него је човек „*свест саме природе о самој себи*“!

У томе натурализму човек се „преселио у скотско мртвило“ (Луца М., П. 160). Испада, дакле, да је природа ипак неко начело

изнад човека, да је човек створен ради природе („за ње удовољства“, за потребе природе саме, *Луча М.*, II, 39). Тај натурализам је, наравно, могућ само као „клапњање душе погребене“ (*Луча М.*, II, 130).

Шта је онда са човековом слободом и духовношћу?

Да би овладао светом, човек мора — тачно као у поетском миту о Фаусту и Мефисту (али без Гетеовог извештаченог „хепи-енда“) — мора да се одрекне свог идентитета. Са „натурализмом-хуманизмом“ човек је продао своју душу Баволу, без икакве могућности да се из тога хуманизма домогне свог идентитета.

*
*   *
*

Наместо презира према битију, презира својственог само човековој (сатански сугерисаној) вољи за моћ, човек треба да слави и хвали битије, да му се радује, да га одобрава, онако како и сам Творац говори кад ствара битије: „И видје Бог да је добро! И благослови Бог што је створио!“

То славље битија је Литургија.

Но како да човек слави битије кад је у томе истом битију подразумевана и дата његова (човекова) смрт?! Како да човек каже „Оче наш . . . нека буде воља Твоја“, кад истом том вољом Оца треба и да умрем?

Христос је тако рекао — да буде воља Очева — мада Га је пре тога ухватила била жалост смртна, па је молио и да Га „мимоиће чаша ова!“ Али Христа је Отац васкрснуо из мртвих! А шта ће бити са мношћом грешних?! (Ако је воља Очева да Син, као и људи, умре, воља је и да васкрсне).

Лако је Анђелима да — у вечној Небеској Литургији — славе Бога и битије у којем они „смртну косу испитати неће!“ (*Луча М.*, V, 174). Јер битије које Ангели славе јест битије у којем они уживају бесмртност! А шта и како да славим „Ја“ — осуђен на смрт?!

„Славословни ликови ангелах

у химнама вјечите љубави

Уживају бесмртну насладу

коју смртни не зна вообразит“ (*Луча М.*, II, 91—100),

а „Ја“, човек, који не може ни да замисли (вообрази, себи представи) ту бесмртну насладу Небеске Литургије, треба да Литургију, а у њој и битије и Бога, славим. Не само да нисам бесмртан, него не могу ни да замислим ту бесмртност! А Ангели

„Њихајућ се на зефирна крила,

Поју пјесне вјечите љубави.

Ах, красоту небеског војинства

Смртни никад схватити не може“

(каже Анђео хранитељ Његошеве луче, душе; овде „постићи“ значи схватити).

„На свакоме лицу анђелскоме
Совершенство блиста Створитеља (Поете)
И прелестна Божја Поезија . . .“ (Луца М., II, 101—110)

Слављење битија, човекова Литургија на земљи, треба да буде, као одјек, у пуној сагласности са Литургијом коју Анђели, заједно са Светом Тројицом, славе на Небу, јер Бог стално ствара нове светове и умове у бесконачном простору и благосиља их, одобрава и слави! Али како да Литургију (и у њој битије) слави човек, лишен анђелског достојанства?

Тако смело и одлучно питање поставља се само у Православљу. А Христос се јавља да одговори само на тако смело и одлучно питање — о самом смислу вере. Христос долази да спасе веру кад је човек посумњао у њен смисао! А Христос спасава човека спасавајући му управо веру! (Јер човек је без вере мртав, још за живота мртав!).

Није реч о бесмртности душе, јер кад би бесмртна била само душа, створени свет у којем живимо био би бесмислен. За бесмртност душе није било ни потребно да се ствара овај телесни свет (који човек с таквом лакоћом мисли, користи, употребљава и поставља као „предметни свет“, супротно самој природи битија!).

Вера се не исказује као вера у бесмртност душе (тј. у будући, загробни живот човека), него као слављење битија! слављење постојања! Треба славити, у нашој Литургији, управо и ово телесно битије: Ми се причешћујемо хлебом и вином, као Христовим телом, као Небеским хлебом, а Литургија нам је овдашња! И њоме смо присутни у Небеској, са „славословним ликовима анђела“, који поју и славе славу битија!

Створени свет у којем живимо је свет смртних и пролазних ствари, бића и звезда:

„Смијешна су својства наше земље

Пунана је лудијех премјенах:

Вр’јеме земно и судбина људска,
Два образа највише лудости

Којој тајну схватит не можемо?

(„постићи“ = схватити)

Је л’ истина е ово овако
Ил’ нас очи сопствене варају?

Шта је човјек? — А мора бит човјек!
Тварца једна коју земља вара,
А за њега, види, није земља.

Крст носити вама је суђено

Васкрсења не бива без смрти

Поругани олтар језичеством (поганством)
На милост ће окренут Небеса!“ (ГВ, 2253—2360).

Тако говори православни монах, па још о томе како је свет не само смртан, него смртан управо као систем „лаклене неслоге“ у којем систему („составу“) све ратује једно против другог, сви против свих, па чак и душа и тело једно против другог! (ГВ, 2486—2520).

Ти игуманови монолози су ваљда најдраматичнији диалози који су икад у светској поезији вођени са самим Богом!

Ето, управо тај и тако приказан свет како га је приказао сам игуман, свештеник, треба славити! Свет у којем би човек — кад би у њему тражио свој идентитет! — могао, уместо себе човека, да види само мајмуна! (ГВ, 2520). Али је зато све, како оно што је бесмртно (као Ангели), тако и смртно — све је то „Божија поезија“:

„Шта је ово скупа свеколико
До Општега Оца поезија!“ (ЛМ, II, 171—180).

Земаљска Литургија није ништа друго до слављење битија овог света пролазних ствари и бића, „наше земље пуне смијешних својстава и лудих промјена“, општег рата, те, наравно, и слављење Творца. Јер ако је Творац, створивши овај свет „смијешних својстава“, смртни свет, рекао да је он (свет) нешто добро, и благословено, ако је стварао поистовећењем Слова и Сина Божијег са оним што ће бити створено (из Ништа), како онда човек може да буде у сагласности са Богом (у животној хармонији) осим да и сам слави то битије, макар оно било и смртно!

(Напомињемо: рекавши у Евхаристији: „Ово је тело моје и крв моја“, Христос нам је дао и значајан наговештај тајне стварања света, па и плодова којима се хранимо животиње и ми. Христос је Дрво живота. Он је Хлеб. Он је Вино. Он је Квасац. Он је Со, Вода. Све је створено Словом Божијим, поистовећењем Сина са оним што ће, из те слике истоветности, бити створено. Замишљајући да је битије настало из саме материје, Сатана не зна ...

„Не зна да је ланац миродржни
Свемогуће Слово Створитеља,
Које простор пуни мировима,
А мирове сретним ангелима!“ (ЛМ, III, 337—340).

Свет је настао из радовања којим се Отац радује Свом Јединородном Сину и Слову, као што се Син радује томе што настаје и стара се да постоји све оно са чим се Он, у Свом Духу, поистовећује! Стварање света је, наима, Божија Поезија, како то каже наш Владика, српски Песник!

Човек је „дар земље“ (како то кажу и Свето Писмо, и наш Песник, у *Лучи М.*, VI, 90—): „И цар Земље, иако у ропству“, ропству смрти, наравно. Као такав, човек је чувар битија (*Hirt des Seins*, како кажу Немци). Али то значи: чувар битија на Земљи, битија свега што је смртно.

Но да би човек био „цар Земље“ (наравно, у смислу пастира и чувара битија), он мора да осети вредност и смисао битија (постојања свега смртног) којим је окружен. Он не сме ни у чему од постојећег гледати пуки предмет и средство своје моћи. Јер све што постоји, благословено је да постоји, вредно је и само по себи, а не тек као пуко средство човекове моћи, пуки појам који би о постојећем имала човекова мисао. Јер човек није позван да буде господар битија (господар над животом и смрти), него да буде пастир, чувар битија. У томе је његово царство: он је овде само намесник јединог Господара битија, самог Господа Бога. А са *вољом за моћ* (*Wille zur Macht*) и са мишљењем које поистовећује са битијем — човек није и не би био у стању да буде Господњи пастир битија, који би битије благосиљао како га је благословио и сам Творац. Човекова (хуманистичка, у Новом веку већ свесно изјављена и наглашена) воља за моћ није спојива са Литургијом (слављењем битија и Творца).

Да би човек осетио вредност и смисао битија повереног му од самог Господа, он мора да се поистовети са свим постојећим, мада је смртно све то са чим се он, човек, поистовећује. Јер „вољети као самог себе“ значи — духовно се поистоветити! На тај начин је битије и створено. На тај начин једино и може бити чувано. (Човеку је чак речено да се храни само оним плодовима због којих, да би до њих дошао, не мора да убија! Да га природа доји као Мајка дете! Као што је и Христова Жртва — бескрвна жртва!).

Но да би човек био у стању да се поистовети са смртним, на чување му повереним, он и сам мора бити смртан! Пастир Господњи, тј. човек, пастир битија створеног Богом, мора и сам да буде смртан. Мора, јер иначе не би био у стању да схвати, прихвати, цени и разуме ништа што је смртно. Кад би био бесмртан, човек би био — оно што је био и какав је био кад је био бесмртан (у Рају, пре греха): *неосетљив и за шта друго*, неосетљив за све што је другачије од њега, за све што није од његова ребра настало! *Неспособан да се поистовети*, па, према томе, и да воли, да цени, да чува, да бдије! Човек мора да је *већ био горд* на своју бесмртност: наивно горд (не знајући за последице гордости), али горд! На то га је ухватио Сатана, да савез (завет) са Богом Творцем замени за савез са бићем *жедним космичке моћи* над читавим створеним битијем! Дакле, већ у самој бесмртности човека била је клица коју он, одрекавши се Литургије (причешћивања са Дрвета Живота), није био у стању да савлада. Та клица је била — клица греха, која је могла бити сузбијана само причешћивањем са Дрвета Живота, саосећања и саучешћа са свим што је живо (па макар и смртно)! Човек није био у стању да буде пастир свега живог што му је у Рају било поверено. Да би се за то пастирство оспособио — а и да би могао да схвати опасност гордости, Сатане и Зла —, морао је да умре! И тако је гордост одвела нашег Праоца, а онда и све нас, у смрт. Јер смрт је, кад смо се већ погордили, једини могући лек од силне, метафизичке себичности према осталом створеном свету! Смрт је лек. И Змија је тако испала као лек. (Није случајно да се око лекаревог штапа обавила Змија!). Јер пре него што нас је ујела Змија смрти, ми смо већ били отровани гордошћу бесмртног, гордошћу која одбија Литургију и причешће са Дрвета

Живота! Гордост онеспособљава човека за дивљење, за љубав, за радост и саосећање! За причешће! За саучешће!

Тако смртност омогућује човеку да служи Литургију, тј. да битије слави и поред његове (битија) смртности! Човек тако може да обавља мисију за коју нису способни ни сами Ангели.

Али човек може да чува битије (поистовећује се, слави Литургију) само зато што је свестан свог греха. Човекова свест о греху (гордости) је човекова свест о свом идентитету. Тек из те свести о свом идентитету (из свести која је Покајање), човек је у стању да себе превазиђе и да се поистовети са свим што му је поверено.

Та моћ превазилажења (трансценденција) је неодвојива од човекове свести идентитета, личности.

Човек је, дакле, позван да цени не само бесмртну душу, него и тело, телесно битије. Јер у грех га је и одвела гордост којом је само душу сматрао достојном бесмртности, а тела се стидео и презирао га! („Ко ти рече да си го?“ пита Бог Адама кад се Адам покрио!).

Човеку је била неопходна велика поука о вредности телесног, па да најзад схвати и телесно васкрсење и гордост вере у бесмртност саме душе.

(Та вера је својствена свим религијама „источно од Раја“. Али те религије, нарочито живе у Индији, одводе у нихилизам, у негацију самог битија!).

*
*   *
*

Истина битија не може бити мишљењем ни сагледана, ни утврђена, ни схваћена, ни представљена. Не може мишљењем! Јер оно је поимање, које све појединачно сврстава и тако све појединачно негира: појмом врсте. А истина битија је управо у појединачном, у појединачности постојања. И идентитет је у томе, а не у појму. Зато Мефисто, „велики дијалектичар“, није ништа друго до велики негатор, а философска „теологија“ схоластике не може никад служити Литургију, па ни схватити је, јер не може да слави битије нити да се поистовети. Она није од ДухаС ветог! У њој (схоластичкој „теологији“) не може ни личност човекова да тражи свој идентитет: своју свест греха, своју слободу, своје покајање, своју духовност, тј. способност човекову да се поистовети, а да при томе то духовно поистовећивање има силу постојања, човековог другобитија, па тако и човекове христоликости.

О чему год мислио, човек може мислити само под једним условом: да он, као субјект мишљења („субјект Ја“) никако не буде идентичан са објектом мишљења (са предметом, са оним о чему мисли), па чак ни онда кад мисли „о самом себи“, тј. кад је „субјекту Ја“ предмет мишљења сам „објект Ја“!

То није тек „услов“ мишљења, него расцеп који је својствен самој природи мишљења: немогуће је мислити, а да при томе „субјект Ја“ (тј. субјект мишљења који себе назива „Ја“) не буде потпуно различит и одвојен од предмета мишљења. А чим помислимо о

„своме Ја“ оно више не може бити субјект мишљења! Према томе се „Ја“ и човеков идентитет никад не може појавити ни сагледати у мишљењу!

Зато човеково достојанство „и званије човека пред Богом“ није у мишљењу. Мишљењем човек издаје и напушта самога себе! Ни са самим собом не жели да буде идентичан. Све је, у мишљењу, па и он сам за себе, пуки предмет, стављен том предметношћу „у свет“, те је, у мишљењу, човек и схватио свет као могућност да све постојеће схвати као предмет са којим човек не може, неће нити тежи да се поистовети. Нема у мишљењу (у „мозгу“) места за Литургију! Мишљење је у самој својој суштини одбијање субјекта (субјекта мишљења) да и са чим буде истоветан. То значи да је мишљење одбијање духовности, изворне природе човекове. Развијајући философију као свест тога субјекта мишљења, субјект у философији (као и сама философија) зна и може знати само оно што зна и његов „Апсолут“: да није истоветан (нити поистоветив) ни са чим, па ни човека са самим собом. Сатана то и хоће кад човека навлачи — не на мишљење, које је Богом дано и човеку неопходно за говор и споразумевање, него — на то да човек себе поистовети са мишљењем и да свој идентитет тражи у субјекту мишљења (у субјекту којем је и сам Бог пуки предмет мишљења!).

Са мишљењем се, дакле, пружа могућност да истина битија буде представљена као — небитије, Ништа! Као да Бог није ништа створио! Као да је и сам Бог немоћан пред негаторском силом „Апсолута“, тј. Сатане.

Христос нам је силу Бога Јединог открио — не као моћ мишљења, него — као моћ поистовећења Тројице у Једном! Ону исту моћ којом је и створено све што је створено! Моћ која није мрачни nihilizam усамљеног мислиоца, него радост битија, Литургија! Евхаристија и похристовљење човека (тј. учовечење Христа) не би били могући без тога што ми, људским језиком, називао — не мишљењем, него духом!

Из поистовећења човека са моћи мишљења (што чине управо хуманисти) произилази АТЕИЗАМ. Наиме, атеизам не одбија да верује у силу вишу од човека, него одбија да ту силу схвати као лик, као личност, као икону, као Христа или Свету Тројицу. А схватајући Бога као лик, Православље је у иконоборству одмах било у стању да препозна атеизам.

Виша сила у коју верују атеисти је материја или пак „Апсолутна идеја“ — у сваком случају аморфна, без лика, па дакле, и без постојања, као Хаос у грчкој митологији, а сила сасвим довољна да негира човека, уколико, наравно, човек тражи свој идентитет у поистовећењу са том силом, са Ништа.

А тражи — ако битије (*esse*) поистовети са мишљењем (*cogitare*).

Па кад човек — у страху од тога Ништа, од небитија, од непостојања — похрли религији, онда му се — баш данас, кад је светска култура толико противна човековом идентитету и свести о том идентитету — дешава да са религијским заносом прихвати оно што је данас добро познати феномен „индијских религија“ или „медитација“. Осећајући или слугећи да је Грех човеков управо у религији

која одбија да слави битије, индијски човек — уместо да буде „пастир битија“ — само прихвата забрану да убија, било стоку, било змију, било инсекта, чак и онда кад треба да се одбрани, јер идентитет човека тражи у свему живом и постојећем. Тај идентитет је заједнички именитељ могућ — кад њиме треба обухватити све постојеће — само као Ништа! Такозвани феномен „индијске медитације“, почев од забрана, налаже пасивност чији крајњи, религиозни циљ је, опет, поистовећење човека са Ништа. Као и у атеизму.

На тај начин је баш атеизму, као и феномену индијске религијске медитације, својствено оно што атеизам, несвесно говорећи о самом себи, приписује хришћанству: да је „опиум народа“. Упутити човека да свој идентитет тражи у поистовећењу с „највишим принципом битија“ који је материја, Ништа или безобличност — то је горе од опиума. То је негација човека, уништење личности. Већ се и у самом расипању пепела умрлог огледа жеља да човек не васкрсне! (Колико ли туге у одсуству Православља!).

*
*   *
*

Најновија, посебно нововековна претња човековом идентитету, је тежња тзв. „светској култури“, заједничкој за све народе света, „светској уметности“, „свеобухватној светској јединственој“ организацији, како Цркву схвата теологија римског епископата, тумачећи „католичанство“ — не као саборност човека, него — као свеобухватност организације којом би требало да буду обухваћени сви верници.

Исто важи и за планетарну претензију сваке друге, било верске или атеистичке организације.

Зато се данас, императивно, а оштрије него икад од времена Апостола и Христа до данас, поставља питање нације.

То је оно питање заједнице које светска и сватовна култура није успела да реши.

Нација се наметнула у Новом веку управо против планетарних претензија философије, против истих претензија философске теологије, против империјализма како економског, тако и културног и мисионарско-религијског. Тај империјализам није америчким народима донео хришћанство, него их је или уништио или интегрисао у — Латинску Америку. Што није успело на Балкану, у Византији — наиме, да се створи и одржи Латинско царство (1204—1261 г.), успело је у Америци, па донекле и на другим континентима. То је почело са XIII столећем, кад се римска епископија коначно поставила као „света држава“ Латинског царства које сад само има да тражи територију своје духовне власти. То је столеће Томе Аквинског, томизма и првог концила Уније (Лионског, 1274 г.), тобоже екуменског.

И док је Православље падало под ударом освајача, томе планетарном ширењу папског апсолутизма супротстављају се само нације и национализми, изразито европска појава.

Оно што у духовном животу представља тело, које ће васкрснути, то у јавном представља нација.

Нација је тело у оној заједници чију душу представља (или би требало да представља) Црква, ако је нација заиста духовна заједница.

Криза заједнице у Новом веку је криза нерешеног односа нације и Цркве, која остаје „једна, света, саборна и апостолска“ и поред тога што је Свети Дух, као и језицима Апостоле, поделио Цркву на разне народе, доделивши тако и Српској Цркви као Небеској Србији — Српски народ на бригу и мисију.

Тај однос Цркве и нације представља кључно питање хришћанства данас и главни проблем односа Цркве према световној и светској култури, јер ако васкрсава тело, вечно ће живети и народи у својим небеским заједницама, као Небеска Србија око Светог Саве и српских Светитеља — уколико те нације буду спасене.

Духовној заједници може на челу, као њена глава, да буде само Бог, Христос, и да њена престоница буде само Небески Јерусалим. Но, већ Стари Завет бележи покушај градње Вавилонске куле и земаљске престонице у којој би столовао земаљски главар, да својом духовном влашћу обухвати читав свет — у оном смислу у којем је и „католичанство“ протумачено као организована и централизована свеобухватност власти, као да је Црква (духовна заједница) исто што и држава, и то једина, дакле, светска и свеобухватна. Но Господ је сам онемогућио градњу тога Вавилона: „помешао“ је градитељима језике, разделио их на разне народе, и тако им, подељеношћу људи на различите нације, онемогућио јединство власти коју су они замишљали као духовну. По тој епизоди из Старог Завета су све Помесне Цркве или духовне заједнице, у одбрани своје духовности (и аутокефалности) називале Рим „Вавилоном“, чак „курвом вавилонском“.

Јер сам Господ неће такво „јединствено човечанство“ (као хомогену људску врсту, којој би језик био један, а завичаја не би имала, јер не може имати завичај врста која обухвата читаву планету). Сваком народу Господ даје земљу, а Изабраном народу Свету земљу.

„Историјска појава Христа“ значи да се Логос не само учовечио, него се и родио у једном народу, као припадник једног народа, потомак Лозе Давидове. Јер човеков идентитет није у томе што би он био „припадник врсте човек“, тобожња „реализација појма човек“, него личност чији се идентитет (духовни) огледа и у његовој посебној националности. Националност је, једнако као и личност, елемент духовног идентитета човека, управо зато што нација није ни политичка, ни економска, ни расна, ни интерна, па чак ни језичка, него првенствено ДУХОВНА заједница. Тако је већ појава Христова одредила историјску одређеност идентитета човекове личности. Човек „без корена“ духовног, не може бити ни личност, а тај корен или посебност тела духовности је нација. То је потврђено и Силаском Светог Духа на Апостоле, слањем Апостола да крсте народе, признајући људима ту народност као духовно тело које има — не да буде уништено, него — обновљено и оплемењено крштењем.

Господ неће нестанак народâ у тако схваћеном јединственом човечанству, него мир међу народима, разним народима.

У свету ваљда нема данас народа какав је Српски. Проблем опстанка Српске нације је проблем самог Хришћанства. Ни једну Цркву као Српску није у њеној мисији — националној мисији! — у толикој мери угрозила „општечовечанска“, „светска“ култура у тежњи да угрози идентитет човека.

Мисија Српске Православне Цркве је — не тако схваћена „светска“ него — изразито национална, тј. црквена, саборно-лична, да у тој мисији покаже свету светлост и истину Православља. Овим желим да укажем на тему и задатак који нам тек предстоје!